

ULUSLARARASI AF ÖRGÜTÜ KAMUOYU AÇIKLAMASI

31 Mayıs 2024 UAÖ İndeks: EUR 46/8085/2024

RUSYA: “ÇOCUKLARINIZ YETİM HANEYE GİDECEK”: ÇOCUKLAR VE PROTESTÖRLERİN BASTIRILMASI

Rusya yetkilileri, muhalefete, özellikle de Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısına karşı çıkan kişilere yönelik şiddetli baskılar kapsamında yetişkinleri susturup hapsedmekle kalmıyor, çocukları da hedef alıyor. Rusya'nın uluslararası yükümlülüklerine aykırı olarak, çocukları ifade özgürlüğü haklarından yoksun bırakıyor ve bu hakkı kullanma girişimleri nedeniyle hem çocuklara hem de ebeveynlerine karşı tehdit ve misillemelere başvuruyorlar. Yetkililer, adil yargılanma hakkını ihlal eden davalarda, şiddet içeren protesto eylemlerine katılanlara karşı siyasi güdümlü terör suçlamalarını esas alan davalar dahil olmak üzere çocukları yargılamakta tereddüt etmemektedir.

Çocukların ve ebeveynlerinin hükümete karşı çıktıkları için hedef alınması, Şubat 2022'de Rusya'nın Ukrayna'yı geniş çaplı işgalinden önce de söz konusuydu; ancak o tarihten bu yana daha da uç noktalara ulaştı. Geniş çaplı işgalin ardından, Rusya'nın saldırı savaşına karşı çıktıkları için bizzat çocuklara ve ebeveynler/bakım verenlere yönelik misillemeler daha da yaygınlaştı ve belirgin bir biçimde daha sert bir mahiyet kazandı. Okul çalışanlarının tacizleri, keyfi gözaltılar, aramalar ve kovuşturmalara buna dahildir. Yetkililer çocukları, yetkili mercileri eleştiren ebeveynlerinden alıyor veya almakla tehdit ediyor. Aynı zamanda, okullar, savaş yanlısı propagandayı yaygınlaştırarak çocuklara ideolojik telkinde bulunuyor ve resmi görüşü paylaşmayan öğrencileri tespit edip diğerlerinden ayırıyor.

Rusya yetkilileri çocukları hedef almaya derhal son vermeli, çocukların ve ailelerinin haklarını güvence altına almalı, hak ihlalleri iddialarını soruşturmalı ve ihlallerde sorumluluk taşıdığından kuşku edilen kişilerden adil yargılama yoluyla hesap sormalıdır.

ULUSLARARASI YASAL ÇERÇEVE

Rusya'da diğer pek çok insan hakları alanında olduğu gibi, çocukların ve ebeveynlerin hakları kağıt üzerinde iyi bir biçimde korunmakta ancak uygulamada sık sık ihlal edilmektedir. Rusya, Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi (ICCPR), Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (ICESCR) ve Çocuk Hakları Sözleşmesi (CRC) dahil birçok uluslararası sözleşmeye taraf bir devlettir.

CRC, her çocuğun bilgi talep etme, alma ve verme hakkını¹ da içeren ifade ve düşünce özgürlüğü² haklarını güvence altına alır ve kişni mahremiyeti, ailesi veya evine keyfi veya hukuksuz müdahaleyi yasaklar.³ Sözleşme aynı zamanda çocuğun veya ebeveynlerinin ya da yasal vasilerinin siyasi veya diğer türde görüşlerine dayalı ayrımcılığı yasaklar.⁴ ICCPR, benzer hükümlere yer vermektedir.⁵ ICESCR uyarınca da devletler, aileye mümkün olan en geniş korumayı sağlamakla yükümlüdür.⁶

Çocuk Hakları Sözleşmesi aynı zamanda çocuğun isteği dışında ebeveynlerinden ayrılmasını yasaklar. İstisnaya ancak, ehil makamlarca ailesinden ayırmanın çocuğun yüksek yararı açısından gerekli olduğu tespit edildiğinde izin verilir.⁷ Çocukların eğitim hakkı vardır ve eğitimin temel hedeflerinden biri, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirmek ve çocukları “tüm halklar arasında barış, hoşgörü (...) ve dostluk ruhuyla özgür bir toplumda” yaşamaya hazırlamak⁸ olmalıdır.

¹ CRC, Madde 13.

² CRC, Madde 14.

³ CRC, Madde 16.

⁴ CRC, Madde 2.

⁵ ICCPR, Madde 2(1), 19 ve 17.

⁶ ICESCR, Madde 10(1).

⁷ CRC, Madde 9(1).

⁸ CRC, Madde 28 ve 29.

Mart 2024'te, adını sözleşmeden alan ve sözleşmenin uygulanmasını denetleyen uzmanlardan oluşan Çocuk Hakları Komitesi, Rusya yetkililerinin "Rusya Silahlı Kuvvetleri'ni itibarsızlaştırma"⁹ yasası kapsamında da olmak üzere, hükümetin pozisyonuna uymayan siyasi görüşlerini ifade ettikleri için çocukları zulme maruz bıraktığı yönündeki bildirimlerin yanı sıra, okullardaki sistematik devlet propagandası ve eğitimsel sürece siyasi müdahalelerden ötürü ciddi kaygı duyduklarını açıkladı.¹⁰ Komite aynı zamanda Rusya'ya çocukların ailelerinden zorla ayrılmasını engelleme tavsiyesinde bulundu.¹¹

İÇ HUKUK

Rusya Anayasası düşünce, ifade ve bilgi özgürlüğü haklarını güvence altına almakta¹², devleti aileyi ve çocuğu korumakla görevlendirmekte¹³ ve çocukların yetiştirilmesinin ebeveynlerin hem hakkı hem de sorumluluğu olduğunu doğrulamaktadır.¹⁴

2020'de hükümetin girişimiyle Anayasa'da yapılan ve en önemli etkisi Vladimir Putin'in başkanlığa yeniden aday olabilmelerini sağlamak olan değişiklikler, diğer hususların yanı sıra, aile içi yetiştirmeye öncelik verirken devlete çocukların gelişimine uygun koşulları yaratmak konusunda daha açık yükümlülükler de getirdi.¹⁵ Anayasa'nın değiştirilen ifadeleri, çocuklar arasında "vatanseverliği tesis etmeyi" devletin önceliği sayan ifadeler de içeriyordu ve bu da çocukların okullarda ideolojik telkine maruz bırakılmasını haklı göstermeye yaradı.

Rusya'nın iç hukuku, çocuğun ebeveynleriyle¹⁶ veya varsa koruyucu ailesiyle¹⁷ yaşama ve iletişim kurma hakkını güvence altına almaktadır. Ancak öte yandan, çocuğun ifade, barışçıl toplanma ve örgütlenme özgürlüğü haklarını açık bir biçimde tanımamakta ve güvence altına almamaktadır. Yasalar yalnızca çocuğun görüşlerini aile içinde veya resmi işlemlerde ifade etme hakkını koruyor.¹⁸ Çocukların yalnızca 16 yaşından sonra ve yalnızca iç mekanlarda toplantı veya miting düzenlemesine izin veriliyor (gösteri, yürüyüş veya grev düzenlemesine izin verilmiyor).¹⁹ Çocukların dernek kurmasına izin verilmiyor ve yalnızca (14 yaşından sonra) gençlik derneklerine veya (sekiz yaşından sonra) çocuk derneklerine üye olabiliyorlar.²⁰ Eğitim Yasası uyarınca, ortaöğretim ve yükseköğretim öğrencileri ise bilgi ve ifade özgürlüğüne ilişkin "akademik haklardan" yararlanabiliyor.²¹

Rusya'da devlet başkanı tarafından atanan bir federal Çocuk Hakları Komiseri (hem mevcut Komiser Maria Lvova-Belova hem de Vladimir Putin hakkında, Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından çocukları zorla Ukrayna'dan Rusya'ya nakletme savaş suçu nedeniyle çıkarılmış yakalama kararları bulunmaktadır)²² ile 83 bölge komiseri²³ var. Bu komiserler, yasa değişiklikleri teklif etme, yasalara itiraz konusunda temsilcilik yapma, hukuk mahkemelerindeki yargılamalara katılma, ilgili kurumları ziyaret etme ve Rusya'da çocuk haklarını savunma yetkisine sahiptir.²⁴ Uluslararası Af Örgütü'nün bildiği

⁹ BM Çocuk Hakları Komitesi, Rusya Federasyonu hakkında 6. ve 7. periyodik inceleme raporlarının nihai gözlemleri, 1 Mart 2024, BM Belge No: CRC/C/RUS/CO/6-7, para. 21. Bkz. "Çocukların ifade özgürlüğü hakkı ve diğer haklarına yönelik ihlaller" başlıklı bölüm.

¹⁰ BM Çocuk Hakları Komitesi, Nihai gözlemler: Rusya Federasyonu, 2024 (daha önce alıntılanmıştır), para. 39(a, b).

¹¹ BM Çocuk Hakları Komitesi, Nihai gözlemler: Rusya Federasyonu, 2024 (daha önce alıntılanmıştır), para. 30(a).

¹² Конституция Российской Федерации [Rusya Federasyonu Anayasası], 1993, Madde 29.

¹³ Anayasa, Madde 38(1).

¹⁴ Anayasa, Madde 38(2).

¹⁵ Anayasa, Madde 67.1(4).

¹⁶ Семейный кодекс Российской Федерации [Aile Yasası], 1995, Madde 54 ve 55.

¹⁷ Aile Yasası, Madde 148.

¹⁸ Aile Yasası, Madde 57.

¹⁹ Федеральный закон «О собраниях, митингах, демонстрациях, шествиях и пикетированиях» [Federal Toplantı, Miting, Gösteri, Yürüyüş ve Grev Yasası], 2004, Madde 5(1).

²⁰ Федеральный закон «Об общественных объединениях» [Federal Dernekler Yasası], 1995, Madde 19 (10 Ocak 2006 tarihli değişiklik ile).

²¹ Федеральный закон «Об образовании в Российской Федерации» [Rusya Federasyonu Federal Eğitim Yasası], 2012, Madde 34(1)(10).

²² Uluslararası Af Örgütü, "Rusya: UCM'nin Putin hakkındaki tutuklama emri Ukrayna'daki savaş suçlarının mağdurlarına adalet sağlanması yönünde bir adım", 17 Mart 2023, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/03/russia-iccs-arrest-warrant-against-putin-step-towards-justice>

²³ Bu sayı, Rusya işgali altındaki Ukrayna topraklarında bulunan yetkilileri içermemektedir.

²⁴ Федеральный закон «Об уполномоченных по правам ребенка в Российской Федерации» [Rusya Federasyonu Federal Çocuk Hakları Komiserleri Yasası], 2018, Madde 6.

vakalardan hiçbirinde komiserler, çocukların siyasi saiklerle zulme maruz bırakılmasına karşı çıkmak veya çocukların ifade özgürlüğü hakkına saygı gösterilmesini savunmak için müdahalede bulunmadı.

ÇOCUKLARIN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ VE DİĞER HAKLARINA YÖNELİK İHLALLER

Rusya yetkilileri uzun yıllardır çocukların barışçıl toplanma, örgütlenme ve bilgiye erişim dahil ifade özgürlüğü haklarını kısıtlayan adımlar atarken bir yandan da öğrencilere resmi ideolojiyi aşıyor.

Gençler ve çocuklar 2017’de önde gelen siyasi aktivist Aleksey Navalni’nin düzenlediği yolsuzluk karşıtı barışçıl mitinglere katılmaya başlayınca, okullar da doğaçlama konuşmalar ve bire bir görüşmelerle öğrencileri hükümet karşıtı gösterilere katılmamaları için uyardı ve katılanları okuldan atmakla veya güvenlik servislerine ihbar etmekle tehdit etmeye başladı. Öğrenciler (ve bazı durumlarda ebeveynleri) bu duruma karşı mücadele ederek konuşmaları ve tehditleri kaydetti, internette yayınladı²⁵ ve hukuksuz uygulama ve baskılardan şikayetçi oldu. Başlangıçta çocukların protestolara katılmasını engelleyen öğretmenler üstleri tarafından kınamayla karşılaştı ve hatta görevden alındı.²⁶ Ancak sonra, özellikle de Ukrayna’daki geniş çaplı işgalin başlamasının ardından bu tür olaylara verilen resmi yanıtlar kökten değişti.

2021’de yetkililer, Aleksey Navalni’nin keyfi olarak gözaltına alınması ve haksız yere yargılanıp hapsedilmesine karşı düzenlenen barışçıl protestoların düzenleyicileri hakkında “reşit olmayanların yaşamlarını tehlikeye atan eylemlere karıştırılması” (Ceza Kanunu Madde 151/2) suçlamasını kullandı.²⁷ Üniversite öğrencilerinin çıkardığı DOXA adlı internet dergisi, gazetecilerin yetkilileri protestolara katılan gençleri sindirmekten vazgeçmeye çağırdığı bir video yayınladığında, derginin (çocuk yaşta olmayan) dört editörü hakkında “reşit olmayanları yasadışı toplantılara karıştırmak” suçundan dava açıldı, bu suçtan yargılandılar²⁸ ve Nisan 2022’de iki yıl “islah amaçlı çalışma” cezasına mahkum edildiler.²⁹

Şubat 2022’de Ukrayna’nın tamamen işgal edilmesinin ardından Rusya yetkilileri savaşla ilgili olarak, Silahlı Kuvvetler hakkında “kasten yanlış bilgi yaymak”³⁰ ve Silahlı Kuvvetleri “itibarsızlaştırmak”³¹ suçlarını içeren yeni sansür yasaları çıkardı. Yasaların amacı açıkça savaşa yönelik her türlü eleştiriyi ve Rusya kuvvetlerinin uluslararası hukuk ihlallerini ortaya çıkaran bilgileri bastırmak ve cezalandırmaktır.³² Yetkililer aynı zamanda savaş karşıtı protestocuları “terör haklı göstermek”³³ ve diğer terör suçlarından yargılayarak hedef aldı³⁴, “yabancı ajan” olarak tanımladı, haklarında idari soruşturmalar başlattı ve diğer çok çeşitli taciz ve sindirme yöntemlerini kullandı.³⁵ Bu maddeler kapsamında bir kişi 16 yaşından, bazı durumlarda ise 14 yaşından itibaren yargılanabilmekte veya idari soruşturma ile karşılaşabilmektedir.³⁶

²⁵ Bkz. Örneğin, Mediazona, “«Мне такие финдибоберы в учреждении не нужны». Разговор директора-единоросса с родителями ученика, ставшего волонтером Навального» [“Okulda böyle zimbirtılar istemiyorum”. Birleşik Rusya yanlısı bir lise müdürüyle Navalni gönüllüsü olan bir öğrencinin ebeveynleri arasında geçen konuşma], 16 Ekim 2017, <https://zona.media/article/2017/10/16/rotzakroy> (Rusça).

²⁶ Bkz. Örneğin, Newsru.com, “В Иваново уволена учительница, отчитывавшая «тупорылых» школьников за поддержку Навального» [“Ivanovo’da Navalni’yi destekledikleri için öğrencileri azarlayan öğretmen görevden alındı”], 29 Ekim 2017, <https://www.newsru.com/russia/29oct2017/ivanovo.html> (Rusça).

²⁷ Interfax, “СК объявил Леонида Волкова в розыск” [“Soruşturma Komitesi Leonid Volkov’u arananlar listesine aldı”], 29 Ocak 2021, <https://www.interfax.ru/russia/748490> (Rusça).

²⁸ Uluslararası Af Örgütü, “Rusya: Öğrenci dergisine yönelik polis araması basın özgürlüğünde yeni bir dip noktaya işaret ediyor”, 14 Nisan 2021, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2021/04/russia-police-searches-at-student-magazine-are-a-new-low-for-press-freedom>

²⁹ Roskomsvoboda, “Суд приговорил экс-редакторов DOXA к двум годам исправительных работ” [“Eski DOXA editörleri iki yıl islah amaçlı çalışma cezasına çarptırıldı”], 12 Nisan 2022, <https://roskomsvoboda.org/en/post/prigovor-doxa> (Rusça).

³⁰ Ceza Kanunu, Madde 207.3.

³¹ Ceza Kanunu, Madde 280.3; İdari Suçlar Yasası, Madde 20.3.3.

³² Uluslararası Af Örgütü, “Rusya: Yetkililer Rusya’nın Ukrayna’daki savaşına karşı eleştirileri susturmak için yeni ceza yasaları çıkarıyor” (İndeks: EUR 46/5988/2022), 2 Eylül 2022, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/5988/2022/en>

³³ Ceza Kanunu, Madde 205.2.

³⁴ Uluslararası Af Örgütü, “Muhalefeti terörize etmek: Rusya’da terör suçlamaları kötüye kullanılıyor” (İndeks: EUR 46/7705/2024), 19 Şubat 2024, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/7705/2024/en>

³⁵ Uluslararası Af Örgütü, “Rusya: Savaş karşıtı harekete yönelik baskı sürüyor, 20 bin aktivist ağır misillemelerle karşı karşıya”, <https://www.amnesty.org.tr/icerik/rusya-savas-karsiti-harekete-yonelik-baski-suruyor-20-bin-aktivist-agir-misillemelerle-karsi-karsiya>

³⁶ Ceza Kanunu, Madde 20; İdari Suçlar Yasası, Madde 2.3.

Ayrıca, yetkililer, tüm eğitim seviyelerindeki okullarda bir propaganda kampanyası başlattı. Eylül 2022'den itibaren okul programına, diğer konuların yanı sıra Rusya'nın Ukrayna'yı işgalini haklı göstermeye odaklanan "Önemli konuşmalar" dersleri eklendi. Kağıt üzerinde "müfredat dışı" olsalar dahi bunlar fiilen zorunlu dersler. "Önemli konuşmalar" derslerinin özel içeriği ülke çapında belirleniyor ve içerik bu açıklamanın yazıldığı tarihte internetten erişilebilir durumdaydı.³⁷ Örneğin, 18 Mart 2024 tarihindeki, Birinci ve İkinci sınıf öğrencilerine (altı ve yedi yaşlara) yönelik "Önemli konuşmalar" dersi için öğretmenler, resmi ders yönergesinde "Kırım ve Sivastopol'ün Rusya'yla yeniden birleşmesi" şeklinde anılan Kırım'ın yasadışı ilhakının 10. yıldönümüyle "ilgili sevinç ve kutlama hislerini desteklemek" ile görevlendirildi. Yönerge, "Rusya tarihi, Rus dünyasının tarihi, Kırım ve Sivastopol'den ayrı düşünülemez için" ("eve dönüş" olarak da adlandırılan) "yeniden birleşme"nin, "tarihsel adaletin yeniden tesis edilmesi" anlamına geldiğinin bir kanıtı olarak öğretmenlere Kırım'ın tarihi, coğrafyası ve kültürünü anlatma talimatı veriyor. Yönerge Ukrayna'dan bir kez bile söz etmiyor ve yarımadanın uluslararası alanda bir başka ülkenin parçası olarak kabul edilen statüsünü tamamen göz ardı ediyor.³⁸

Başka bir örnekte, daha büyük yaşta çocuklara yönelik 18 Aralık 2023 tarihindeki "Önemli konuşmalar" dersi için "Kahramanlarımız" başlıklı bir yayın var. Burada, Kiev'in 10. yüzyıldaki kralından başlayarak Rusya'nın tarihini ve askeri, kültürel, bilimsel ve diğer başarılarını simgelediği kabul edilen kişilerin kısa biyografilerinden oluşan uzun bir liste sunuluyor.³⁹ Listenin "Modern Rusya" başlıklı son bölümünde, çoğu 2014'ten itibaren Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesini güçlü bir biçimde desteklemiş kişilerden oluşan 11 kişinin biyografilerine yer verilirken, üç kişi de bu müdahaledeki aktif askeri rolleri nedeniyle dahil ediliyor. Onlardan biri de hukuka aykırı olarak Ukrayna'ya yerleşen ve Donetsk'te bir silahlı grubun lideri olan Arsen Pavlov. Uluslararası Af Örgütü, 2015'te Ukrayna kuvvetlerinin yakalanan üyelerinin öldürülmesinde Pavlov'un sorumluluğuna ilişkin iddiaları belgelemişti.⁴⁰

Zorunlu tarih dersi için Ağustos 2023'te yayımlanan yeni ders kitabı da öğrencilere savaş, Ukrayna tarihi ve diğer konularda hükümetin propagandasını aşılama çalışıyor.⁴¹ Bu tür bir zorunlu ideolojik telkin, çocukların ifade özgürlüğü ve uygun ve nitelikli eğitim haklarını ihlal etmektedir.

MARIA MOSKALYOVA: OKUL YÖNETİMİ İHBAR ETTİ, GÜVENLİK SERVİSLERİ TARAFINDAN KORKUTULDU VE BABASINDAN KOPARILDI

Nisan 2022'de, Yefremov'da (Moskova'nın 300 km. güneyinde küçük bir şehir) ilkokul öğrencisi olan 12 yaşındaki Maria Moskalyova'ya okulu, Ukrayna'daki Rusya birliklerini destekleyen bir resim yapma ödevi verdi. Savaşı desteklemeyen Maria, resminde Rusya ve Ukrayna bayrakları ve Rusya tarafından bir kadınla ve bir çocuğun üzerine doğru uçan roketler çizdi ve üzerine "Putin'e hayır, savaşa hayır" ve "Yaşasın Ukrayna" yazdı.⁴²

Maria'nın babası Aleksei Moskalyov'un aktardığına göre, öğretmeni okul yönetimine haber verdi, yönetim de polisi çağırdı. Maria kimseye görünmeden okuldan çıkmayı

Maria Moskalyova'nın yaptığı resim (Maria'nın izniyle)

³⁷ Eğitim Bakanlığı, "Цикл внеурочных занятий «Разговоры о важном»" ["Müfredat dışı 'Önemli konuşmalar' ders serisi"], <https://razgovor.edsoo.ru> (Rusça).

³⁸ Rus Tarihi Cemiyeti ve diğerleri, "Сценарий занятия «Крым и Севастополь: 10 лет в родной гавани». 1-2 классы" ["Kırım ve Sivastopol: Yerli savaşın 10 yılı' ders metni. 1-2. Sınıflar"], 18 Mart 2024, <https://razgovor-cdn.edsoo.ru/media/file/crimea2024-12-script.pdf>, s. 3 (Rusça).

³⁹ "Наши герои" ["Kahramanlarımız"], 18 Aralık 2023, <https://razgovor-cdn.edsoo.ru/media/file/together-111-dop2.pdf>, pp. 13-15 (Rusça).

⁴⁰ Uluslararası Af Örgütü, "Ukraynalı askerlerin yargısız infaz edildiğini gösteren yeni kanıtlar acilen soruşturma konusu edilmeli", 9 Nisan 2015, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/04/ukraine-new-evidence-of-summary-killings-of-captured-soldiers-must-spark-urgent-investigations>

⁴¹ Uluslararası Af Örgütü, "Ukrayna/Rusya: Yeni tarih ders kitabı Rusya'da ve Rusya işgali altındaki Ukrayna topraklarında öğrencilere hukuka aykırı olarak doktrin aşılama girişimidir", 1 Eylül 2023, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2023/09/ukraine-russia-new-history-textbook-is-a-blatant-attempt-to-unlawfully-indoctrinate-school-children-in-russia-and-russian-occupied-ukrainian-territories>

⁴² OVD-Info, "«Говорили, ее у меня отнимут, а меня посадят». На отца школьницы завели уголовное дело после того, как она нарисовала антивоенную картинку" ["Onu benden alıp beni de hapsedeceklerini söylediler.' Bir ilkokul öğrencisi savaş karşıtı bir resim yaptığı için babasına dava açıldı"], 27 Şubat 2023, <https://bit.ly/3wLcepl> (Rusça).

başardı; ancak ertesi gün, (10 yıldır çocuğu tek başına büyüten) babasıyla birlikte okula geldiklerinde polis her ikisini de gözaltına aldı. Polis memurları babasının sosyal medya paylaşımlarını inceledi ve Rusya merkezli sosyal medya sitesi Odnoklassniki'de paylaştığı, “Rusya ordusu. Tecavüzcüler yanı başımızda” ifadeleri nedeniyle “Rusya Silahlı Kuvvetleri’ni itibarsızlaştırmak” ile suçladı. Mahkeme Aleksei’ye 32 bin ruble (o zaman yaklaşık 410 dolar) para cezası verdi.⁴³ Ertesi gün, Federal Güvenlik Servisi’den (FGS) görevlileri Maria’yla konuşmak için okula geldi. Görevlilerle karşılaşan Maria ciddi bir stres yaşadı ve okula gitmekten korkmaya başladı.

30 Aralık 2022’de, FGS ve polis memurları Maria ve babasının evinde arama yaptı, Aleksei’yi gözaltına alarak sorguladı. Aleksei, görüştüğü insan hakları örgütlerine, sorgu esnasında memurların başını duvara ve yere vurduğunu söyledi. Daha sonra, Soruşturma Komitesi (ciddi suçları soruşturmakla görevli bağımsız bir birim), başka bir paylaşımı nedeniyle Aleksei’ye “Rusya Silahlı Kuvvetleri’ni itibarsızlaştırma” suçu isnat etti. Savaşla ilgili sansür yasaları uyarınca, bu “suç” (ilk seferde idari soruşturmaya yol açmasına karşın) tekrar ettiğinde, hapis cezası öngören bir suç haline geliyor. Mart 2023’te mahkeme Aleksei’ye ev hapsi cezası verdi ve yetkililer Maria’yı bir yetimhaneye götürdü. Yerel bir Çocuk İşleri Komisyonu, Aleksei Moskalyov’un çocuğun okula gitmesini sağlamadığı ve ebeveynlik görevlerini yerine getirmediği iddiasıyla velayet haklarının kısıtlanması için dava açtı (fakat Maria’nın annesiyle yaşamak için onun yanına gitmesinin ardından davayı geri çekti).⁴⁴

28 Mart 2023’te mahkeme, Aleksei Moskalyov’u iki yıl hapis cezasına mahkum etti. Aleksei ev hapsinden kaçma girişiminde bulundu ancak Belarus, Minsk’te yakalanarak Rusya’ya geri getirildi. Ceza aldığı tarihten bir gün önce Maria yetimhaneden babasına, “Seni seviyorum, sen benim kahramanımsın” yazılı bir mesaj gönderdi.⁴⁵ Kamuoyundaki tepkilerin ardından yetkililer, Maria Moskalyova’yı diğer akrabalarına teslim etmeyi kabul etti. Maria cezaevindeki babasını ilk kez, ayrılmalarından sekiz ay sonra arayabildi.⁴⁶ Temyiz başvurusu üzerine 19 Şubat 2024’te Aleksei’nin cezası iki ay azaltıldı.⁴⁷

VELAYET HAKLARINI KALDIRMA TEHDİTLERİ

Rusya’da çocuklar, muhalif siyasi fikirlerini ifade ettiklerinde ebeveynlerinden ayrılma riskiyle karşılaşılıyor. Yetkililer zaman zaman siyasi aktivistleri, protestocuları ve muhalifleri, çocuklarının velayetini ellerinden almakla tehdit ediyor. Bazı durumlarda da bu tehdidi gerçekleştiriyorlar.

27 Temmuz 2019’da, Moskova’nın merkezinde yüzlerce kişi, muhalefet adaylarının yerel seçimlerden keyfi olarak diskalifiye edilmesini protesto etmek için barışçıl bir biçimde toplandı. Polis toplanmayı şiddetle dağıttı⁴⁸ ve onlarca çocuğun da aralarında bulunduğu 1.300’den fazla protestocuyu gözaltına aldı. Aktivist Sergei Fomin protestoya katılmış ve müdahalenin ardından oradan ayrılabilmişti. Ancak devlet televizyonunda yayınlanan Vesti programı, olayla ilgili kara propaganda içeren ve başka görüntülerin yanı sıra Sergei Fomin’i de kucağında bir bebekle yürürken gösteren bir haber yayınladı. Vesti sunucusu Sergei’den, gözaltına alınmamak için bebeği kullanan bir protesto “küratörü” (koordinatör anlamına geliyor) olarak söz etti.⁴⁹ Soruşturma Komitesi, Sergei Fomin’i, “kitleli isyana” katılan bir suç şüphelisi olarak arananlar listesine aldı ve bebeğin velayet haklarını ebeveynlerinden almak için dava açtı (bebeğin anne-babası, Sergei ile

⁴³ Tula Oblastı Yefremov Bölge Mahkemesi, 5-827/2022 No’lu İdari Dava Kararı, 25 Nisan 2022, <https://bit.ly/3wLMOlp> (Rusça).

⁴⁴ Radio Liberty, “Суд прекратил дело об ограничении прав родителей Маши Москалёвой” [“Mahkeme Masha Moskalyova’nın ebeveynlerinin velayet haklarının kaldırılması istemiyle açılan davayı reddetti”], 21 Nisan 2023, <https://bit.ly/3V90jLF> (Rusça).

⁴⁵ Deutsche Welle, “«Ты - мой герой»: Маша Москалева написала письмо отцу” [“Sen benim kahramanımsın”: Masha Moskalyova babasına mektup yazdı”], 29 Mart 2023, <https://bit.ly/3WOMH9y> (Rusça).

⁴⁶ Mediazona, “Маша Москалева рассказала, что смогла впервые с марта поговорить со своим отцом по телефону” [“Masha Moskalyova Mart ayından beri ilk kez babasıyla telefonda konuşabildiğini söyledi”], 24 Kasım 2023, <https://zona.media/news/2023/11/24/moskalyov> (Rusça).

⁴⁷ OVD-Info, “Апелляционный суд на два месяца смягчил приговор Алексею Москалеву по делу о дискредитации армии” [“İstinaf Mahkemesi orduyu itibarsızlaştırma davasında Aleksei Moskalyov’un cezasını iki ay azalttı”], 19 Şubat 2024, <https://bit.ly/44Unc98> (Rusça).

⁴⁸ Uluslararası Af Örgütü, “Rusya: Polis şiddetli müdahale sırasında gözaltına alınan barışçıl protestocuları derhal serbest bırakmalı”, 27 Temmuz 2019, <https://www.amnesty.org/en/latest/press-release/2019/07/russia-police-must-release-peaceful-protesters-detained-during-violent-crackdown>

⁴⁹ Vesti, “Газ, травмы, нож и бита: арсенал участников незаконной акции” [“Gaz, az öldürücü silahlar, bir bıçak ve bir sopa: Yasadışı protestoya katılanların cephaneliği”], 3 Ağustos 2019, <https://www.vesti.ru/article/1334865> (Rusça).

birlikte protestoya katılan arkadaşları ve yakınlarıydı).⁵⁰ Sergei, hakkındaki dava ve soruşturmadan haberdar olunca polise teslim oldu. Bunun üzerine de mahkeme, bebeğin ebeveynleri hakkındaki soruşturmayı kapattı. 6 Aralık'ta Fomin ve 27 Temmuz protestosuna katılan diğer kişiler hakkındaki "kitlesel isyan" suçlamaları da düşürüldü.⁵¹

12 Ekim 2022'de, Rusya'nın güneyindeki Stavropol bölgesinde kolluk görevlileri, araba tamircisi Nikolay Murnev'i gözaltına alarak onu ve birkaç arkadaşını bir askerlik şubesine kundaklama saldırısı planlamakla suçladı. Yetkililer bunu planlı bir terör saldırısı olarak adlandırdı.⁵² Eşi, gazetecilere yaptığı açıklamada, yetkililerin Nikolay'ı gözaltına aldıktan sonra dövdüğünü ve kendisi ve arkadaşlarına isnat edilen suçu yazılı olarak kabul etmezse dört çocuklarını ellerinden alıp yetimhaneye göndermekle tehdit ettiğini söyledi. Nikolay bunu kabul etti. Eşi ve çocukları ise güvenliklerinden endişe ettikleri için ülkeden çıkmak zorunda kaldı.⁵³

NATALYA FİLONOVA: OĞLU ZORLA YETİM HANEEYE YERLEŞTİRİLDİ VE ANNESİNİN DURUŞMASINA KATILMASI ENGELLENDİ

24 Eylül 2022'de, doğu Sibiryadaki Buryat Cumhuriyeti'nin başkenti Ulan Ude'de polis, Ukrayna'daki savaş için ("kısmi seferbelik" adı altında) erkeklerin zorla silah altına alınmasına karşı düzenlenen barışçıl bir protestoda, bölgenin tanınan muhalif aktivisti Natalya Filonova'yı keyfi olarak gözaltına aldı. Sonradan, iki memur Filonova'nın araçla götürüldüğü sırada kendilerine saldırdığını iddia etti. Natalya, "yetkililerin bir temsilcisine karşı şiddete başvurmak"⁵⁴ ile suçlandı ve 22 Ekim'de ev hapsine konuldu.

Natalya Filonova suçlamaları reddediyor ve polis memurları kendisine karşı güç kullandığı için yanlışlıkla tırnaklarıyla çizmiş olabileceğini söylüyor. Uluslararası Af Örgütü daha önce, yetkililerin barışçıl protestocuları veya diğer muhalifleri hiçbir kanıt göstermeden veya bizzat kendilerinin aşırı güç kullanımından kaynaklanan yaralanmaları gerekçe göstererek haksız yere kolluk personeline şiddet uygulamakla suçladığı benzer vakalar gözlemledi.⁵⁵ Natalya Filonova'nın gözaltına alınması keyfi; alıkonulması ve polis merkezine sevki temelsizdi ve yargılanması veya şiddetle suçlanmasına yol açmamalıydı.

17 Kasım'da mahkeme, (başka bir şehirdeki hasta eşini ziyaret etmesinin ardından) Natalya'nın ev hapsi kurallarını ihlal ettiği gerekçesiyle tutuklu yargılanmasına hükmetti. Aralık'ta, o tarihte 16 yaşında olan üvey oğlu Vladimir Alalykin akrabalarından alınarak yetimhaneye yerleştirildi. Yetkililer Vladimir'i Filonova'nın ailesine geri vermeyi reddetti. Ağustos 2023'te, engelli bir çocuk olan Vladimir, yetimhanedeki diğer çocuklar tarafından zorbalığa maruz bırakıldığını ve bunun yönetimin bilgisi dahilinde gerçekleştiğini bildirdi.⁵⁶ Yetimhane aynı zamanda Vladimir'in Natalya Filonova'nın duruşmasına katılmasını yasaklayarak, cezaevindeki üvey annesini görme fırsatını da elinden aldı.⁵⁷

⁵⁰ BBC, "Проказовых не стали лишать родительских прав. Второй за день суд о детях на митингах" ["Prokazovların velayet hakları ellerinden alınmadı. Bir günde protestolara katılan çocuklarla ilgili ikinci dava"], 2 Eylül 2019, <https://www.bbc.com/russian/news-49549214> (Rusça).

⁵¹ Current Time, "Следственный комитет снял все обвинения с Сергея Фомина, фигуранта «дела о массовых беспорядках»" ["Soruşturma Komitesi, 'kitlesel isyan' davasında sanık olan Sergei Fomin'e yönelik tüm suçlamaları düşürdü"], 6 Aralık 2019, <https://www.currenttime.tv/a/fomin-annul-protests-moscow/30311111.html> (Rusça).

⁵² Ceza Kanunu, Madde 205(2).

⁵³ Mediazona, "«Крокодилы» на ногах. Байкеры обсуждали войну и ругали Путина в закрытом чате — и стали обвиняемыми в подготовке теракта на Ставрополье" ["'Ayağa dolanan timsahlar'. Motorcular kapalı bir konuşmada savaştan bahsedip Putin'e hakaret etti ve Stavropol bölgesinde terör saldırısı hazırlığı yapmakla suçlandı"], 11 Mart 2024, <https://zona.media/article/2024/03/11/murnev> (Rusça).

⁵⁴ Ceza Kanunu, Madde 318.

⁵⁵ Bkz. Örneğin, Uluslararası Af Örgütü, "Rusya Federasyonu: Ek Bilgi: Avukat adli kontrol şartıyla serbest bırakıldı ancak hapis tehdidi devam ediyor: Mikhail Benyash" (İndeks: EUR 46/9295/2018), 26 Ekim 2018, <https://www.amnesty.org/en/documents/eur46/9295/2018/en>

⁵⁶ Nadezhda Nizovkina, "Володя Алалыкин сообщает о травле в детском доме" ["Volodya Alalykin yetimhanedeki zorbalığı anlattı"], 11 Ağustos 2023, <https://www.youtube.com/watch?v=-kuPcM5fswg> (Rusça).

⁵⁷ People of Baikal, "«Она думала, что у нее ребёнок-инвалид, и её не посадят, а с хера ли не посадят»" ["'Engelli çocuğu olduğu için hapsedilmeyeceğini sandı ama neden olmasın?']", 22 March 2023, <https://bit.ly/4ayMpqC> (Rusça).

31 Ağustos 2023'te mahkeme, Natalya Filonova'yı iki yıl on ay hapis cezasına mahkum etti⁵⁸, istinaf ve yargıtay aşamalarında da ceza onandı. Vladimir Alalykin ise hâlâ yetimhanede ve orada 18 yaşına bastı.

TAVSİYELER

Uluslararası Af Örgütü, Rusya yetkililerine şu çağrılarda bulunmaktadır:

- 1) Çocukların ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları gözetilmeli, korunmalı ve gereği yerine getirilmeli, ayrıca çocukların kendilerine veya ebeveynleri ya da bakım verenlerine karşı misilleme korkusu taşımadan bu haklarından yararlanabilmeleri sağlanmalı,
- 2) Yasalar iptal edilerek veya değiştirilerek, çocukları protesto haklarını kullanmaktan veya bu haktan yararlanmaktan alıkoyan, örneğin yaş kısıtlaması içeren ve belli bir yaşın altındaki çocukların protesto düzenlemesini engelleyen yasal ve idari engeller kaldırılmalı,
- 3) Çocukların veya ebeveynlerinin insan haklarını kullanması karşısında bir misilleme olarak veya barışçıl protestoculara ve diğer muhalif seslere karşı bir baskı yöntemi olarak velayet haklarını kısıtlama veya kaldırma ve çocukları devlet gözetimine verme uygulaması veya tehditlerine son verilmeli,
- 4) Ayrım yapmaksızın tüm çocuklar, haklarını kullandıkları için devlet veya devlet dışı aktörler tarafından, aileler, öğretmenler, yaşlıları veya toplulukları ya da kamuoyunun çevrimiçi ve çevrimdışı misillemeleri de dahil olmak üzere -şiddet ve taciz dahil- tehdit ve misillemelere karşı korunmalıdır. Cinsel şiddet dahil toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti önlemeye, bu türde şiddetle mücadele etmeye ve daha yüksek zarar riski altında olabilecek ötekileştirilen çocuk gruplarını korumaya özel önem gösterilmeli,
- 5) Yetkililer ve siyasetçiler, muhalif görüşlerini ifade eden çocuklar hakkında yaftalayıcı ve olumsuz söylemlerde bulunmaktan kaçınılmalı ve zararlı veya ataerkil kalıp yargıların devam etmesine izin veren her türlü söylemle mücadele etmek de dahil olumsuz anlatılara karşı durmalı,
- 6) Aleksei Moskalyov, Natalya Filonova ve yalnızca ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını içeren insan haklarını kullandıkları için özgürlüğünden yoksun bırakılan tüm kişiler derhal serbest bırakılmalı,
- 7) Yegor Balazeykin de dahil olmak üzere, bu suçlamalarla keyfi olarak mahkum edilen veya yargılanan tüm kişilere yönelik temelsiz terör suçlamaları beraatle sonuçlandırılmalı veya düşürülmeli ve uluslararası alanda tanımlı bir suçla suçlanmadıkları ve adil yargılama standartlarını eksiksiz olarak karşılayan davalarda yargılanmadıkları sürece bu kişiler serbest bırakılarak haklarındaki kovuşturmalar sonlandırılmalı,
- 8) Çocukların ve diğer sivillerin askeri mahkemelerde yargılanmasına son verilmeli ve cezai ve idari yargı sistemlerinin muhalefete zulmetmek için kötüye kullanılmasına son verilmeli,
- 9) Şiddete başvuran veya uluslararası alanda tanımlı bir suç işleyen veya bu yönde hakkında makul şüphe bulunan çocukların davaları uzmanlaşmış çocuk adalet sistemlerinde görülmeli ve öncelik, çocukları adli süreçlerden uzaklaştırmaya verilmeli,
- 10) Çocukların gözaltına alınması ve tutuklanmasına ancak son çare olarak, mümkün olan en kısa süreliğine ve yasal güvencelere bağlı kalınarak başvurulması sağlanmalı,
- 11) Kolluk görevlileri tarafından çocuklara karşı suistimal ve hak ihlallerinin işlendiği tüm durumlarda telafi sağlamak ve sorumluları adil bir biçimde yargılayıp suistimalin ağırlığıyla orantılı cezalarla cezalandırmak amacıyla hızlı, etkili, tarafız ve bağımsız soruşturmalar yürütülmeli,
- 12) Okullarda ve diğer eğitim kurumlarında hükümetin yanlış bilgilendirmesi, dezenformasyonu ve özellikle savaş yanlısı propagandasına ve sansüre son verilmeli,
- 13) Çocukları ideolojik telkine maruz bırakan veya uygun ve nitelikli eğitim haklarını herhangi bir şekilde ihlal eden tüm ders kitapları, diğer okuma ve öğretim materyalleri ve müfredat başlıkları kaldırılmalı,

⁵⁸ BBC, "Суд в Улан-Удэ приговорил пенсионерку к двум годам и 10 месяцам колонии за «нападение» с шариковой ручкой на четырех полицейских" ["Ulan-Ude mahkemesi bir mahpusu dört polis memuruna tükenmez kalemle 'saldırdığı' için iki yıl on ay ceza kolonisine mahkum etti"], 31 Ağustos 2023, <https://www.bbc.com/russian/articles/c2x4r4xzj6mo> (Rusça).

- 14) Okullara ve ilgili diğer eğitim çevrelerine, okullarda ve okul saatleri içindeyken okul dışında ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü haklarını kullanmayı seçen çocuklara, bir insan hakları şikayeti olduğunda nasıl yanıt verileceği konusunda rehberlik eden ulusal politikalar geliştirilmeli,
- 15) Öğretmenler ve çocuklarla iletişim içinde olan ilgili diğer kişiler ifade ve barışçıl toplanma özgürlüğü hakları dahil insan hakları konusunda eğitilmeli,
- 16) Çocuk hakları komiserleri de dahil olmak üzere sosyal hizmetlerin ve ilgili diğer mekanizmaların çocuğun yüksek yararı doğrultusunda ve uluslararası insan hakları hukuku ve insancıl hukuka sıkı bir bağlılık içinde çalışması sağlanmalı,
- 17) Çocuk Hakları Komitesi'nin Rusya Federasyonu hakkındaki 2024 tarihli bulgularında ifade edilen endişeler tamamen giderilmeli,
- 18) Savaşla ilgili sansür yasaları acilen kaldırılmalı,
- 19) Ukrayna'ya yönelik saldırı savaşına ve savaş karşıtlarına yönelik zulme derhal son verilmelidir.

Uluslararası Af Örgütü, uluslararası toplumu şu adımlara atmaya çağırmaktadır:

- 1) İki taraflı ve çok taraflı görüşmelerde, Rusya'da ifade, örgütlenme ve barışçıl toplanma özgürlüğü veya aile hakları ihlal edilen çocukların veya ebeveynlerinin/bakım verenlerinin durumuna dikkat çekilmeli,
- 2) İnsan hakları savunucuları, aktivistler, gazeteciler ve Rusya'da insan haklarını kullandıkları için zulüm riski altında olan diğer kişilerin çocuklarının (vize gerektiren ülkeler de dahil) güvenli yerlere hızla erişebilmesini ve ebeveynleriyle beraber uluslararası koruma talep edebilmeleri ve alabilmelerini sağlamak üzere gerekli adımlar atılmalıdır.